

Розділ I. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 342.511 : 340.130.55 (477)

Я.О. Берназюк

РОЗМЕЖУВАННЯ АКТИВ СУБ'ЄКТІВ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ В АСПЕКТІ ЇХ ОСНОВНОГО ПОДІЛУ НА НОРМАТИВНІ ТА НЕНОРМАТИВНІ

У статті досліджено та узагальнено існуючі підходи до класифікації активів суб'єктів владних повноважень, а також вивчено зв'язок між розмежуванням цих активів та сформованим теоретичними напрацюваннями щодо поділу на види норм права. Вирішення цієї проблеми дозволило, крім іншого, якісно дослідити акти суб'єктів владних повноважень як цілісну систему, віднайти внутрішні однорідні зв'язки та відповідно охарактеризувати всі складові цієї системи у єдності та протилежності.

Ключові слова: *акт правотворчості, суб'єкт владних повноважень, нормативний та ненормативний акт, класифікація.*

Постановка проблеми. На сьогодні існує актуальна необхідність дослідження та узагальнення існуючих підходів до класифікації активів суб'єктів владних повноважень (актів управління), а також вивчення зв'язку між розмежуванням цих активів та сформованим теоретичним поділом на види норм права. Вирішення цієї проблеми дозволить, крім іншого, якісно дослідити акти суб'єктів владних повноважень як цілісну систему, віднайти внутрішні однорідні зв'язки та відповідно охарактеризувати всі складові цієї системи у єдності та протилежності. Критерії, які варто використовувати для класифікації активів суб'єктів владних повноважень, повинні ґрунтуватися на наявних наукових розробках, статистичних даних із відкритих джерел та власному аналізі вже виданих активів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із вітчизняних науковців, праці яких використано в дослідженні, окремо виділимо таких, як В. Ковальський та І. Козінцев, В. Пашутін, О. Скакун, В. Федоренко, Г. Христова та А. Школик, а серед зарубіжних – С. Алексєєв, Л. Окуньков, В. Реут та Ю. Тихоміров.

В Україні немає цілісного дослідження з питання класифікації активів суб'єктів владних відносин на відповідні види та формування на підставі цього цілісного уявлення про систему цих активів, що мало б серйозний вплив на проведення наукових досліджень із пов'язаних проблем та

удосконалення законодавства, що регулює широкий спектр питань нормотворчого процесу.

Як не дивно, але вже більше 25 років залишається актуальним висновок С. Полєніної та Н. Сільченко про те, що розробка проблем типології є суттєвим компонентом теорії правотворчості, оскільки вивчення цих питань і створення моделей окремих видів юридичних актів має важливе значення для пошуку оптимальних шляхів удосконалення законодавства [1, с. 15].

Пізніше В. Пашутін наголосив на тому, що відомі види правових актів не охоплюють усього їх розмаїття, виявляються значущі акти та приписи, які залишаються за межами активних наукових досліджень [2, с. 2].

У цьому контексті доцільно згадати позицію Г. Христової: «Одну з найбільших прогалин теорії юридичних актів становить очевидна недостатність розробки проблеми класифікації юридичних актів органів державної влади. Багатоманітність суспільних відносин, що регулюються правом, породжує множину юридичних актів... виникає плутанина з найменуваннями, визначенням змісту і юридичної сили різних актів, допускаються численні порушення законності» [3, с. 35].

Формування цілей. У цій статті поставлено за мету: *здійснити дослідження* існуючих підходів до класифікації актів суб'єктів владних повноважень, а також норм права; *охарактеризувати* акти суб'єктів владних повноважень як цілісну систему та всі складові цієї системи у єдності та протилежності; *запропонувати* власний підхід до поділу на види актів суб'єктів владних повноважень та аргументовані підстави відповідної градації.

Виклад основного матеріалу. Загальноприйнято під терміном «класифікація» (від лат. *classis* – клас і *facio* – роблю) розуміти систему розподілення об'єктів за класами або групами відповідно до визначених ознак. У свою чергу, правознавці пропонують під цим поняттям розуміти систему суспільних класів об'єктів тієї чи іншої галузі знань, що встановлюється як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями і класами об'єктів [4, с. 357].

Зазначимо, що питання класифікації актів суб'єктів владних повноважень, в основі якої лежить їх поділ на нормативні та ненормативні, в українській та зарубіжній юридичній науці є доволі розробленим. Водночас більш детальне ознайомлення з відповідними дослідженнями свідчить, що вчені по-різному підходили до цього питання.

Так, українська вчена О. Томкіна пропонує за критерієм юридичних властивостей, крім нормативних та індивідуальних, виділяти розпорядчі акти [5, с. 171]. О. Скакун розрізняє такі види ненормативних актів як розпорядчі й правозастосовні акти [6, с. 126]. Аналогічно О. Мельник у межах ненормативних виділяє акти-доручення (службові приписи) та

індивідуальні акти [7, с. 142]. Натомість С. Бобровник та В. Нагребельний доводять необхідність поділу індивідуальних актів на правозастосовні та інтерпретаційні акти [8, с. 192].

У радянській юридичній літературі виділялися, крім зазначених, акти нормативно-допоміжного значення, що затверджують різноманітні положення або правила, які вже містять норми права [9, с. 27]. В. Костицький додатково виокремлює інтерпретаційні акти [10, с. 125], а Г. Христова – декларативні [4, с. 52]. Також існує позиція стосовно доцільності виділення дефінітивних (визначають юридичні поняття) та колізійних актів (вирішують суперечності між різними актами) [11].

Не відрізняються однотайністю й наукові підходи до розмежування поняття «розпорядчий акт» та визначення його характерних ознак.

Згідно з висновком В. Пашутіна, розпорядчий акт – це піднормативний офіційний письмовий документ субординаційного характеру, який видається уповноваженим органом держави та визначає цілі, напрями та характер діяльності підлеглих суб'єктів щодо забезпечення реалізації нормативно-правових приписів [3, с. 11].

Досить цікавою є позиція української вченої О. Мельник, яка вважає, що акти-доручення (службові приписи) відрізняються від індивідуальних актів різною конструкцією правової основи, правовими результатами та порядком примусового забезпечення виконання [7, с. 142].

Варто погодитися з О. Скакуи, яка стверджує про неможливість знаку рівності між розпорядчими й правозастосовними актами, оскільки розпорядчі – це окремих вид актів, адресатами яких виступають суб'єкти, що перебувають у відносинах підпорядкування із суб'єктом правотворчості; ці акти спрямовані на створення умов для реалізації нормативних приписів, тобто мають організаційний, субсидіарний характер по відношенню до нормативних актів, установлюють напрями діяльності державних органів і посадових осіб щодо реалізації нормативних актів у певній соціальній ситуації, визначають результати, що їм необхідно досягти [6, с. 126].

Слід звернути увагу та напрацювання В. Пашутіна, який відносить директиви та доручення до розпорядчих актів, що посідають проміжне місце між нормативними та правозастосовними актами. До основних ознак розпорядчих актів учений пропонує відносити те, що вони є факультативним (допоміжним) механізмом правового регулювання; зумовлені неефективною дією юридичних норм у певних соціальних умовах; є засобом забезпечення оперативного та безперервного правового регулювання суспільних відносин (реалізації нормативних приписів); мають гарантуючий вплив на режим законності; є способом визначення напрямку діяльності посадових осіб для підвищення ефективності реалізації нормативних приписів; не містять санкцій [3, с. 6].

О. Томкіна основними ознаками розпорядчих приписів, які розроблені юридичною наукою, вважає такі: мають на меті загальне стратегічне оперативне керівництво; установлюють директивні вказівки щодо того, як повинні вирішуватися ті чи інші питання, визначаються завдання, основні напрями роботи, зобов'язуються органи й посадові особи до виконання відповідного рішення; адресуються державним органам, посадовим особам, іншим суб'єктам, на яких лежать функції щодо організації управління у відповідній сфері діяльності; не встановлюють певної міри поведінки, нового кола прав та обов'язків, не вирішують завдань упорядкування суспільних відносин; зумовлюють необхідність видання нових чи скасування деяких раніше виданих норм, прийняття індивідуальних актів [5, с. 27].

Слід підтримати обидва зазначені підходи до визначення ознак розпорядчих актів, за винятком позиції В. Пашутіна про те, що прийняття розпорядчих актів «зумовлено неефективною дією юридичних норм у певних соціальних умовах» та висновку О. Томкіної щодо відсутності в розпорядчих актах «міри поведінки», а також їх мети – «упорядкувати суспільні відносини».

Різниця між розпорядчими актами та актами правозастосування також полягає в тому, що акти правозастосування фіксують безпосередню реалізацію повноважень органів влади, а розпорядчі акти забезпечують поступову реалізацію норм права шляхом створення необхідних, у першу чергу організаційних, умов, спрямованих на акумулювання повноважень різних підпорядкованих суб'єктів з метою виконання функцій керівного суб'єкта та вирішення порушеного ним питання (прийняти акт, підготувати проект акта, учинити певні дії або утриматися від їх учинення) і досягнення визначеної мети. Крім того, розпорядчий акт може бути підставою для видання підпорядкованим суб'єктом власних нормативних та правозастосовних ненормативних актів або підготовки проектів нормативних актів, що підлягають затвердженню вищим органом.

У контексті досліджуваного питання варто звернути увагу на доволі поширений науковий підхід, згідно з яким, застосування права є особливою формою реалізації права; правотворчість і правозастосування – це два особливих напрями функціонування правової системи; застосування права – це владна правова діяльність органів держави стосовно організації та забезпечення соціальної упорядкованості та стабільності життя суспільства, а також припинення правопорушень [12, с. 263]. Відповідно до іншої позиції правозастосовний акт – це державно-владний індивідуально визначений акт, що видається компетентним суб'єктом у конкретній юридичній справі з метою визначення наявності або відсутності суб'єктивних прав або юридичних обов'язків та визначення їх обсягу на підставі відповідних правових норм та в інтересах їх реалізації [13, с. 168].

А. Школик із посиланням на зарубіжне законодавство пропонує виділяти такий вид актів як загальні розпорядження, які займають проміжне місце між нормативними та індивідуальними актами, оскільки спрямовані на коло осіб, що визначені або можуть бути визначені за загальними ознаками, чи які стосуються публічно-правової якості речі або їх використання суспільством [14, с. 107].

Ряд учених звертають увагу на те, що останнім часом особливого значення набувають модельні акти (зазвичай міжнародного характеру), які містять рекомендаційні норми або встановлюють загальні принципи (зразки) регулювання певних відносин, а також виконують роль певного еталону з метою створення однакового варіанту правового регулювання [15, с. 33–35; 16, с. 98].

Питання класифікації ненормативних актів не завершується їх поділом на нормативні та ненормативні, а останні на правозастосовні, розпорядчі, установчі, стратегічні, інтерпретаційні, модельні та акти допоміжного значення. Так, О. Томкіна вважає, що розпорядчі приписи можуть бути імперативними та диспозитивними [5, с. 28]. На думку В. Пашутіна, розпорядчі акти можна класифікувати за найменуванням; суб'єктами, що їх видають; характером відносин, що регулюються; способом прийняття; ступенем складності акта; тривалістю дії; характером приписів, на виконання яких спрямовані акти; формами виразу актів [3, с. 13].

Міністерство юстиції у своїх актах виділяє такі види, як нормативно-правові акти, розпорядчі документи та положення. Останній вид – це звід нормативних приписів, який визначає організацію та діяльність органів виконавчої влади, органів державного управління, органів господарського управління та контролю, посадових та інших осіб у певних сферах діяльності [17].

Крім зазначених критеріїв, юридичною наукою розроблено ще цілу низку підстав для поділу актів суб'єктів владних повноважень (нормативних і ненормативних). Без висловлення власної позиції щодо підтримки чи не підтримки запропонованих підходів до класифікації, слід їх виокремити:

1) за суб'єктами, що мають право видавати (приймати) акти [18, с. 56–72], та за порядком прийняття: одноособові та колегіальні [19, с. 123];

2) за суб'єктом, який ініціював прийняття акта [20, с. 131];

3) за пов'язаністю адресатів із суб'єктом видання актів і за критерієм повноважень суб'єкта видання [21, с. 285], а також за суб'єктами, на яких здійснюється вплив: внутрішні та зовнішні (ті, що передбачають вплив на суб'єктів, не зайнятих у публічній сфері) [20, с. 131];

4) за юридичною формою: закон, указ, постанова, наказ тощо [22, с. 47];

5) за юридичною силою: імперативні та диспозитивні [23, с. 13], а також за способом охорони або видом юридичної відповідальності за порушення вимог акта [24, с. 8];

6) за сферою суспільних відносин, що урегульовується [25, с. 23];

7) за місцем в установчому процесі: проміжні (рішення про підготовку проекту акта), основні (рішення про встановлення, відміну або зміну юридичних норм) [26, с. 314], а також за моментом початку дії: установчі та декларативні [20, с. 133];

8) за виконуваними функціями: правові та акти забезпечення реалізації норм права [27, с. 48], а також за ступенем загальності: базові та конкретизаційні [25, с. 23];

9) за сферою правовідносин, що підлягають урегулюванню: нормативний акт, адміністративний акт та акт внутрішнього спрямування [14, с. 107];

10) за сферою дії: уся держава та окрема територіальна одиниця [19, с. 123];

11) за терміном дії: визначено строкові та невизначено строкові [24, с. 6];

12) за характером волевиявлення: акти встановлення, зміни та скасування норм права [25, с. 23];

13) за функціональним призначенням: матеріальні та процесуальні [19, с. 123];

14) за змістом регулювання: постановляючі, констатуючі, правостановлюючі та такі, що вирішують спір [14, с. 109] або зобов'язуючі, забороняючі, правоповноважуючі та такі, що містять відмови [21, с. 282];

15) за відповідністю праву: правові та неправові [22, с. 47].

Не зайвим також буде вказівка на те, що класифікація актів суб'єктів владних повноважень за будь-яким критерієм може передбачати додатковий вид, а саме: змішаний. Це пов'язано з тим, що досить часто віднесення акта до одного виду є неможливим, оскільки акт містить різні за своєю природою приписи. Наприклад, акт може містити норми права та індивідуальні приписи, що унеможлиблює його однозначне віднесення до виду нормативних або ненормативних актів.

Під час вирішення цієї проблеми доречним буде згадати Л. Окунькова, який вважає, що більшість актів мають комплексний характер і містять нормативні положення, оперативно-розпорядчі та індивідуальні приписи й доручення, а в деяких випадках і рекомендації [28, с. 19]. Г. Христова ж, досліджуючи аналогічну проблему класифікації «складних» та «змішаних» або «різнорідних» актів, виокремила дві наукові точки зору: згідно з першою – до нормативних актів належать ті, у яких нормативні положення становлять основний зміст, з другою – ті, які містять хоча б одне нормативне положення [4, с. 52].

Зазначимо, що одне з найбільш ґрунтовних досліджень проблем класифікації та систематизації норм конституційного права здійснив український учений В. Федоренко, який пропонує поділяти їх за критерієм сутності (походження), за змістом (предметом правового регулювання), за методом правового регулювання, за функціями, за юридичною силою, за дією, за колом осіб, за умовами дії норм, за особливістю структури, за формою об'єктивізації та за гарантованістю [29, с. 318–367]. Питання класифікації норм конституційного права досліджував також Я. Чистоколяний [30, с. 17].

Ю. Тихомиров пропонує поділяти норми за критерієм характеру та обсягу їх регулюючого впливу на норми-визначення (дефініції), норми-принципи, норми-цілі, норми-режими, норми – конкретні приписи, норми-заборони, норми-стимули, норми-санкції та нормативно-технічні вимоги [31, с. 236]. У продовження цього підходу український учений С. Васильєв вважає, що акти можуть містити не лише конкретні правові норми, а й норми-принципи, норми-дефініції, висхідні норми для нижчих в ієрархії підзаконних актів [32, с. 68].

Висновки. Усі акти суб'єктів владних повноважень слід поділяти за критерієм наявності/відсутності норми права на нормативні та ненормативні. Ненормативні акти залежно від виду приписів, які в них містяться, можна відносити до правозастосовних, розпорядчих (акти-доручення), установчих, стратегічних (програмних), інтерпретаційних, модельних (типових) та актів допоміжного значення.

Різниця між цими ненормативними актами полягає в такому: правозастосовний акт стосується конкретного суб'єкта або групи суб'єктів та фіксує певний юридичний факт, вважається реалізованим у момент його видання (прикладом є акти, щодо кадрових питань або нагородження); розпорядчий акт також стосується конкретного суб'єкта або групи суб'єктів та, фіксує певні доручення або директиви, уважатиметься реалізованим лише в момент їх виконання шляхом досягнення бажаного результату; установчий акт стосується конкретного суб'єкта або групи осіб та передбачає наділення їх компетенцією або надання певного статусу (прикладом є акт, який передбачає затвердження положення про міністерство); стратегічні акти стосуються наміру суб'єкта владних повноважень досягнути певного результату в майбутньому або надання оцінки тих чи інших суспільно-політичних процесів та шляхів їх розвитку (прикладом є акти у формі стратегії, які містять зобов'язання прийняти акт правотворчості або організувати їх прийняття іншими суб'єктами); інтерпретаційний акт безпосередньо пов'язаний, зазвичай, із нормативним актом (діє разом із цим актом) та має на меті пояснення певних його аспектів (інтерпретаційний акт не може бути віднесений до нормативних актів, оскільки він не містить нових норм права та не підлягає державній рестрації); модельні акти ма-

ють, як правило, рекомендаційний характер та затверджують типову форму акта, яка повинна враховуватися при наступному унормуванні певної сфери суспільно-управлінських відносин; акти допоміжного значення охоплюють документи, форма яких, зазвичай, сформована міжнародною або українською практикою правотворчості та які не входять до жодного з інших видів ненормативних актів (наприклад, лист).

Використані джерела:

1. Поленина С. В. Научные основы типологии нормативно-правовых актов в СССР / С. В. Поленина, Н. В. Сильченко. – М. : Наука, 1987. – 152 с.
2. Пашутін В. В. Правова природа розпорядчих актів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Пашутін В. В. – Х., 1998. – 18 с.
3. Христова Г. О. Юридична природа актів Конституційного Суду України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Христова Г. О. – Х., 2004. – 226 с.
4. Касянчук Ю. Я. Поняття «класифікація» / Ю. Я. Касянчук // Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К. : Юридична думка, 2007. – 992 с.
5. Томкіна О. О. Акти Кабінету Міністрів України: теоретичні засади видання та реалізації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Томкіна О. О. – К., 2005. – 203 с.
6. Скакун О. Ф. Форми участі Президента України у правотворчості / О. Ф. Скакун // Вісник Національного Університету внутрішніх справ. – Спецвипуск до 10-річчя утворення Національного університету внутрішніх справ. – 2002. – С. 125-132.
7. Мельник О. В. Конституційно-правова відповідальність вищих органів державної влади : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Мельник О. В. – К., 2000. – 175 с.
8. Бобровник С. В., Нагребельний В. П. Поняття «Нормативно-правовий акт» / С. В. Бобровник, В. П. Нагребельний // Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. Енцикл. – Т. 4. – 2002. – С. 192.
9. Мишкевич А. В. Акты высших органов Советского государства. Юридическая природа нормативных актов высших органов государственной власти и управления СССР / А. В. Мишкевич. – М., 1967. – 175 с.
10. Костицький В. В. Актуальні теоретико-правові проблеми нормотворчості / В. В. Костицький // Законотворення – основна функція парламенту. Програма сприяння парламентові України. – К. : Заповіт, 1997. – С. 124-127.
11. Понятие «норма права» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/норма_права.
12. Венгеров А. Б. Теория государства и права / А. Б. Венгеров. – [3-е изд.]. – М. : Юриспруденция, 2000. – 528 с.
13. Общая теория права и государства / [под ред. В. В. Лазарева]. – М. : Юристъ, 2001. – 520 с.
14. Школик А. М. Порівняльне адміністративне право : [навч. посіб. для юридичних факультетів та факультетів міжнародних відносин]. – Львів : ЗУКЦ, 2007. – 308 с.

15. Удовик Л. Г. Особливості правотворчості в Україні в умовах глобалізації та інтеграції правових систем / Л. Г. Удовик // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу» (Херсон, 14–15 червня 2013 р.). – Херсон : Гельветика, 2013. – 224 с.

16. Нормография: теория и методология нормотворчества : [научно-методическое и учебное пособие] / [под ред. Ю. Г. Арзамасова]. – М. : Академический Проект, 2007. – 480 с.

17. Про вдосконалення порядку державної реєстрації нормативно-правових актів у Міністерстві юстиції України та скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів : Наказ Міністерства юстиції України від 12 квітня 2005 року № 34/5. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 15. – Ст. 799.

18. Иванов С. А. Соотношение закона и подзаконного нормативно-правового акта Российской Федерации / С. А. Иванов. – М. : Народный учитель, 2002. – 157 с.

19. Горбунова Л. М. Підзаконні нормативно-правові акти: організаційно-правові питання забезпечення законності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Горбунова Л. М. – К., 2005. – 225 с.

20. Административное право зарубежных стран : [учеб.] / [под ред. А. Н. Козырина, М. А. Штатиной]. – М. : Спарк, 2003. – 464 с.

21. Адміністративне право України. Академічний курс : [підруч. у 2 т.] / [голова редкол. : В. Б. Авер'янов]. – К. : Юридична думка, 2004. – Т. 1. Загальна частина. – 584 с.

22. Адміністративне судочинство : [підруч.] / [за заг. ред. Т. О. Коломієць]. – К. : Істина, 2009. – 256 с.

23. Реут В. И. Нормотворческая деятельность главы государства: Республика Беларусь и зарубежный опыт : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Реут В. И. – Минск, 2003. – 22 с.

24. Стефанюк В. С. Правові акти управління / В. С. Стефанюк // Право України. – 2003. – № 7. – С. 3–9.

25. Ковальський В. С. Правотворчість: теоретичні та логічні засади / В. С. Ковальський, І. П. Козінцев. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 192 с.

26. Алексеев С. С. Общая теория права / С. С. Алексеев. – [в 2 т.]. – М. : Юридическая литература, 1981. – Т. I. – 363 с.

27. Лазнюк Н. В. Нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України (теоретичні питання) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Лазнюк Н. В. – К., 2002. – 196 с.

28. Окуньков Л. А. Правовые акты Президента: их статус, направленность, содержание / Л. А. Окуньков // Журнал российского права. – 1997. – № 2. – С. 14–23.

29. Федоренко В. Л. Система конституційного права України: теоретико-методологічні аспекти : [моногр.] / В. Л. Федоренко. – К. : Піра-К, 2009. – 580 с.

30. Чистоколяний Я. В. Конституційно-правові норми в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Чистоколяний Я. В. – К., 2005. – 20 с.

31. Тихомиров Ю. А. Правовое регулирование: теория и практика / Ю. А. Тихомиров. – М. : Формула права, 2008. – 400 с.

32. Васильев С. В. Підзаконні акти у системі джерел цивільного процесуального права / С. В. Васильев // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2009. – № 841. – Серія: Право. – Вип. 1 (5) 2009. – С. 65–70.

Берназюк Я.А. Разграничение актов субъектов властных полномочий в аспекте их основного деления на нормативные и ненормативные

Автором проведено исследование и обобщение существующих подходов к классификации актов субъектов властных полномочий, а также изучение связи между разграничением этих актов и сложившимся теоретическим разделением на виды норм права. Решение этой проблемы позволило, помимо прочего, качественно исследовать акты субъектов властных полномочий как целостную систему, найти внутренние однородные связи и соответственно охарактеризовать все составляющие этой системы в своем единстве и противоположности.

Ключевые слова: *акт правотворчества, субъект властных полномочий, нормативный и ненормативный акт, классификация.*

Bernaziuk I.A. The separation of the types of acts of subjects of authority with regard to their basic separation of normative and non-normative

The author of the research and synthesis of existing approaches to the classification of acts of government agencies, as well as studying the relationship between differentiation of these acts and formed the theoretical division on the types of the law. Solving this problem will, among other things, efficiently explore acts of government agencies as a whole system, find a uniform internal communications and according characterize all components of the system in its unity and opposites.

Today there is a need for research and synthesis of existing approaches to the classification of government agencies acts (acts of administration) and the study of the relationship between those acts and the distinction formed the theoretical division on the types of the law. Solving this problem will, among other things, efficiently investigate acts of government agencies as a whole system, find a uniform internal communications and according characterize all components of the system in its unity and opposites. The criteria should be used to classify acts of government agencies, must be based on existing scientific research, statistical data from public sources and our own analysis of already issued documents.

In Ukraine there is no integrated study of the classification of acts of government relations for the appropriate types and formation on the basis of a holistic view of the system of these acts would have serious poured to conduct research on related issues and improvement of legislation governing a wide range of on the legislative process. All acts of government agencies should be subdivided criterion for the presence or absence of the law on normative and non-normative. Obscene acts depending on the type of requirements that they contain, can be attributed to

law enforcement, regulatory (acts of authorization), statutory, strategic (software), interpretational, model (model) and acts of secondary importance.

Key words: *act of law-making, the subject of authority, normative and non-normative act, classification.*

УДК 347.121.1

Л.М. Загоруй,
І.С. Загоруй

СВОБОДА ПРАВА ЯК ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

У статті сформульовано та обґрунтовано науковий підхід щодо питання свободи права фізичної особи у сфері особистих немайнових прав, що забезпечують її природне існування.

Актуальність питання обумовлена фундаментальністю правової категорії «свобода особи» – найбільш складної як для розуміння, так і практичного вираження в цивільно-правових нормах. З урахуванням цього обґрунтовується практична пропозиція, спрямована на внесення змін до чинного цивільного законодавства з метою його удосконалення, а також уточнення природи свободи фізичної особи, яка закріплена як природне право.

Ключові слова: *свобода, право, природне право, особисте немайнове право, права людини.*

Постановка проблеми. Дослідження цивільно-правової свободи фізичної особи досить складний процес. Це пов'язано з тим, що свобода втілюється в різних правових формах. Наприклад, для формулювання принципів права, загальних засад цивільного законодавства (ст. 3 ЦК України) зазвичай здійснення суб'єктивних прав (ст. 12 ЦК України), для визначення переліку та змісту особистих немайнових прав фізичної особи (гл. 21, 22 ЦК України) тощо. У цій статті йтиметься про свободу особи у формі особистого немайнового права, що забезпечує природне існування фізичної особи, зокрема про право на свободу – ст. 288 ЦК України. Це робиться з певною метою. По-перше, уточнення природи свободи, яка закріплена у вищевказаній статті, що в цілому сприятиме поглибленому розумінню свободи фізичної особи в чинному цивільному законодавстві. По-друге, обґрунтування внесення змін до чинного цивільного законодавства, спрямованих на його удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зазначеному аспекті свобода особи в цивілістиці майже не розглядалася. У сучасних наукових дослідженнях висвітлено окремі аспекти свободи особи, зокрема такі: свобода договору (М.І. Брагінський, В.В. Луць, А.В. Луць, Р.Й. Халфіна, Б.В. Покровський, С.М. Бервено та інші), цивільно-правовий аспект особистої свободи та права на свободу (Р.О. Стефанчук), суб'єктивне право на свободу (М.М. Агарков, С.Г. Зайцев, Л.В. Красицька й інші), свобода